

INFORMACIJA O AKTIVNOSTIMA NA REALIZACIJI PROJEKTA POVEZIVANJA ELEKTROENERGETSKIH SISTEMA CRNE GORE I ITALIJE PODMORSKIM KABLOM

U skladu sa obavezom koja je utvrđena Programom rada Vlade Crne Gore za 2021. godinu, Ministarstvo kapitalnih investicija prikuplja podatke od "Crnogorskog elektroprenosnog sistema" AD Podgorica i na osnovu istih priprema Informaciju o aktivnostima na realizaciji projekta povezivanja elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije podmorskim kablom, koju dostavlja Vladi na razmatranje.

Osnovne informacije o Projektu

Vlada Crne Gore u ime Države Crne Gore, Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica (CGES) i italijanski operator prenosnog sistema Terna Rete Elettrica Nazionale S.p.A (Terna), potpisali su 23.11.2010. godine, Ugovor o kupoprodaji putem upisa akcija iz nove emisije u postupku povećanja kapitala, dok su 25.01.2011. godine, potpisani preostali ugovori kojima se definišu pitanja u vezi sa strateškim partnerstvom sa Ternom i realizacijom projekta povezivanja elektro-energetskih sistema Crne Gore i Italije (Strateški i akcionarski ugovor, Ugovor o koordinaciji projekata i Sporazum/Ugovor o glasanju). Kroz postupak emisije akcija Terna je postala vlasnik 22,0889% akcijskog kapitala CGES-a, dok je Država Crna Gora ostala vlasnik 55% akcijskog kapitala. Na ovaj način je izvršena dokapitalizacija CGES - a od strane Terne i Terna je postala strateški partner Vladi i CGES-u u realizaciji projekta podmorskog kabla i infrastruktura u Crnoj Gori.

Pomenutim ugovorima koje su potpisali Vlada i CGES sa Ternom, definisana su pitanja od značaja za projekat i strateško partnerstvo. Ugovorom o kupoprodaji putem upisa akcija definisan je postupak dokapitalizacije CGES-a, dok su Ugovorom o koordinaciji projekta kao i njegovim izmjenama iz 2012. godine, definisani detalji koji se odnose obaveze strana u izgradnji infrastruktura, stvaranju prostorno planskih preduslova, donošenju potrebnih dozvola, rokovi za realizaciju pojedinih aktivnosti, penali za kašnjenje u realizaciji i drugo. Strateškim i akcionarskim ugovorom definisani su okviri strateškog partnerstva, prava Terne u upravljanju CGES-om, način korišćenja sredstava od dokapitalizacije i druga pitanja od značaja za upravljanje kompanijom.

Vlada Crne Gore je potpisivanjem ovih ugovora preuzela obaveze koje su vezane za pitanja donošenja prostornog plana, eksproprijacije, izdavanja građevinskih dozvola, pružanja podrške CGES-u i Terni u cilju realizacije projekta i drugo.

Projekat povezivanja Crne Gore i Italije podmorskim kablom jednosmjerne struje shodno potpisanim ugovorima predviđa:

- Izgradnju podmorskog kabla jednosmjerne struje kapaciteta 1.000MW između Italije i Crne Gore sa pripadajućim konvertorskim postrojenjima (Investicija vrijedna preko 758 mil EUR i predstavlja obavezu Terne);
- Izgradnju trafostanice 400/110/35 kV Lastva (TS Lastva), 400kV dalekovoda Lastva - Čevo - Pljevlja i uvođenje postojećeg 400 kV dalekovoda Podgorica - Trebinje u TS Lastva. Vrijednost ovog dijela projekta iznosi cca 106 mil €;
- Izradnju 400 KV dalekovoda prema Srbiji i/ili Bosni i Hercegovini (za realizaciju ove investicije Vlada Crne Gore je dobila grant Evropske unije, jer ista predstavlja dio Transbalkanskog koridora, sekcija Crna Gora);

Realizacija projekta u skladu sa Aneksom Ugovora o koordinaciji projekta

Početak novembra 2018. godine, u probni pogon je puštena TS Lastva (LOT I) i dalekovod 110 kV ulaz – izlaz Lastva. Početkom aprila 2019. godine, pušten je u probni pogon dalekovod 2 X 400 kV (LOT II) čime je ispunjena obaveza definisana Aneksom Ugovora o koordinaciji projekta a koja se odnosila na povezivanje TS Lastva na 400 kV mrežu i obezbjeđivanje uslova za testiranje konvertorskog postrojenja. Nakon usaglašavanja sa Ternom potpisani su Proces notifikacije, Operativni sporazum i Ugovor za upravljanje zagušenjima nakon čega je 28.12.2019. godine, zvanično puštena u komercijalnu upotrebu podmorska interkonekcija između Crne Gore i Italije.

Aktivnosti na realizaciji projekta

Nastavljene su aktivnosti na realizaciji projekta, a najznačajnije se odnose na: eksproprijaciju zemljišta koje je potrebno za realizaciju projekta, analizu zahtjeva za izmještanje trase i minimalne aktivnosti izvođača na terenu.

Prethodni period je pratila i intenzivna komunikacija, kako sa izvođačima tako i sa Konsultantom vezano za pandemiju Korona virusa odnosno na uticaj pandemija na realizaciju ugovora. U okviru Lot – a 3 su bile intenzivne aktivnosti oko postupaka pred Komisijom za rješavanje sporova (DAB) koje je Izvođač (Konzorcijum Energoinvest/Energo montaža) pokrenuo protiv CGES – a.

Problem za inteziviranje radova u okviru lotova 2 i 3 predstavlja pandemija Korona virusa COVID – 19 koja je djelimično onemogućila nesmetano kretanje ljudi i roba između država. Ovo je uticalo da se aktivnosti na terenu realizuju sa manjim intezitetom. Takođe, primjetno je značajno sporije rješavanje preostalih postupaka eksproprijacije koji se vode kod nadležnih organa (Uprava za katastar i državnu imovinu, Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Upravni sud, opštinski sudovi...).

U nastavku je prikazan status Projekta pojedinačno po LOT - ovima:

I. LOT 1 – Trafostanica 400/110/35 kV Lastva - Izvođač radova „Siemens AG“ iz Austrije.

Završeni su radovi na izgradnji TS Lastva.

II. LOT 2 – 400 kV dalekovod Lastva – Čevo - Izvođač radova “Iberdrola Ingenieria y Construcción” iz Španije.

- **Dalekovod 2X400 kV Lastva - Čevo** je u pogonu od **02.04.2019. godine**, po Privremenom Rješenju o stavljanju u pogon dalekovoda radi nastavka funkcionalnih ispitivanja podmorske interkonekcije. Dužina ove dionice iznosi **35,5 km**;
- **Dalekovod 1x400 kV Lastva - Čevo** je kompletiran, izuzev dionice koja je vezana za rješavanje imovinsko pravnih odnosa (dalje u tekstu IPO) **kod jednog vlasnika** (dva stubna mjesta 120i i 121i i posljednje zatezno polje 115i-125i dužine 3km).
- Na osnovu Rješenja Glavnog energetskog inspektora **03.12.2019. godine**, je sproveden naponski test **1X400 kV dalekovoda Lastva – Čevo (jednosistemski)** u trajanju od 2h i to do stubnog mjesta 115i (do Vukotića). Dužina ove dionice iznosi **32 km**;

Dana 02.04.2019. godine, pušten je u probni pogon DV 2x400 kV Lastva-Čevo povezivanjem na postojeći DV 400 kV Podgorica - Trebinje tako da su stvoreni uslovi za puštanje u

komercijalnu upotrebu podmorske interkonekcije. Na ovaj način je CGES realizovao obavezu definisanu Aneksom Ugovora o koordinaciji projekta (PCA). Tehničko rješenje koje je u primjeni je privremeno tako da je za punu pouzdanost podmorske interkonekcije potrebno maksimalan fokus staviti na završetak drugog dalekovoda 1x400 kV Lastva-Čevo.

Kritične tačke

Eksproprijacija i obezbjeđenje pristupa gradilištu – Preostao jedan imovinsko pravni problem kod jednog vlasnika koji je važan za puštanje u pogon jednosistemskog dalekovoda 400 kV. Rješavanje ovog spora traje od sredine 2013. godine. Sam početak postupka su pratili problemi vezano za vjerodostojnost katastarskih podataka, utvrđivanje lista nepokretnosti što je i rezultiralo višegodišnjim sporom pred Upravnim sudom. Poslije šest godina, od pokretanja postupka i konačnog utvrđivanja lista nepokretnosti, predmet je početkom 2019. godine, (datum podnošenja Tužbe od strane vlasnika) završio pred Upravnim sudom. CGES je za sve vrijeme trajanja postupka činio sve što je u njegovoj nadležnosti da se ovaj postupak ubrza (dostavljane urgencije Upravnom sudu, kvartalno obavještavana Vlada Crne Gore, redovno informisanje Upravljačkog komiteta o problemu) i donese konačna odluka. Nakon svega, krajem januara 2021. godine, postupajući sudija je donio presudu kojom je odbijena tužba vlasnika i postupak je vraćen prvostepenom organu (Uprava za katastar i državnu imovinu – PJ Cetinje). CGES se Dopisom od 23.02.2021. godine, obratio i Ministru finansija i socijalnog staranja i tom prilikom zatražio podršku, u cilju što skorijeg rješavanja ovog otvorenog pitanja, kako bi se Lot 2 konačno realizovao. Nakon toga, CGES je 25.03.2021. godine poslao Urgenciju, kojom je još jednom ukazano na značaj rješavanja ovog predmeta.

Usaglašavanje sa projektom izgradnje magistralnog puta Cetinje - Nikšić – Trenutno u okviru Lot –a 2 Izvođač radova, u skladu sa Ugovorom, otklanja primjedbe koje je utvrdio Nadzor i Komisija za tehnički pregled. Izlaskom na teren (Čevo) konstatovano je da je došlo do prekidanja jednog od pristupnih puteva koji vodi do tri stubna mjesta dalekovoda, zbog čega predstavnici Izvođača i Nadzora na izvođenju radova na dalekovodu nijesu mogli pristupiti gradilištu. Naime, tek prilikom izlaska na teren je utvrđeno, da je u toku izgradnja magistralnog puta Cetinje – Nikšić. Takođe, CGES – u nije poznato da li je to jedina lokacija na kojoj je došlo do prekidanja pristupnih puteva. U međuvremenu smo saznali, da se predmetni magistralni put i dalekovod u značajnoj dužini međusobno približavaju i ukrštaju, pri čemu CGES nije dobio zahtjev za izdavanje saglasnosti na predmetni projekat, što je obaveza koja proističe iz člana 221 Zakona o energetici, kojim je zabranjeno izvođenje radova ispod, iznad ili pored energetskih objekata bez saglasnosti vlasnika odnosno u ovom slučaju CGES - a. Neophodno je da Investitor – Uprava za saobraćaj i izvođač radova na magistralnom putu Cetinje - Nikšić hitno obezbjede alternativne pristupne puteve do svih nedostupnih stubnih mjesta kako bi se nesmetano nastavile aktivnosti CGES – a na terenu.

Kašnjenje u rješavanju prethodnih problema ugrožava završetak konačnog tehničkog rješenja po Ugovoru o koordinaciji projekta što bi kao posledicu ima manje pouzdan rad podmorske interkonekcije. U cilju što bržeg završetka Projekta potrebna je podrška svih institucija kako bi se riješili preostali problemi i time izbjegao mogući spor Države Crne Gore sa Ternom. Takođe, rješavanjem jedionog preostalog IPO u Lot – u 2 izbjeglo bi se dalje kašnjenje u realizaciji Lot –a 3 a samim tim i već izvjesno plaćanje dodatnih troškova.

III. LOT 3 – 400kV dalekovod Čevo – Pljevlja - Izvođač radova Konzorcijum Energoinvest Sarajevo/Energomontaža Beograd.

Status realizacije aktivnosti u LOT-u 3

U okviru LOT - a 3 se grade:

- Dalekovod 400 kV Čevo-Brezna (jednosistemska);
- Dalekovod 400 kV + 110 kV Brezna – Njegovuđa – Đ Tara - Kosanica (dvosistemska);
- Dalekovod 400 kV Kosanica – Pljevlja (jednosistemska);
- Dalekovod 110 kV Njegovuđa – Žabljak;

Za realizaciju projekta sklopljen je Ugovor za realizaciju sa sledećim osnovnim podacima:

- a) Generalni uslovi Ugovora za realizaciju izgradnje DV Čevo-Pljevlja su FIDIC Uslovi ugovaranja za postrojenje i projektovanje - izgradnju (tzv. Žuti FIDIC), Izvođač je Konzorcijum Energoinvest/Energomontaža;
- b) Datum početka ugovora: 25.12.2014. godine;
- c) Prvobitni datum završetka ugovora: 25.12.2016. godine;
- d) Revidovani datum završetka ugovora: 24.4.2021. godine;

Za vrijeme trajanja Ugovora potpisano je više amandmana kojima je produžavan rok završetka i/ili mijenjana ugovorena cijena. Razlozi za aneksiranje ugovora su bili, neispunjavanje ugovornih obaveza u definisanim rokovima od strane Izvođača (izrada plana pristupnih puteva, projektovanje, izvođenje radova) i Investitora (neobezbjedenje lokacija za izvođenje radova). Takođe, Ugovor je aneksiran i zbog dodatnih radova vezanih za izmiještanje trase (Bukovica, Ubla i Javorak), unapređenje postojeće putne infrastrukture (Sjenokosi, Broćanac, Ponikvica, Brezna, Novakovići, Suvodo, Krč) i privremeno povezivanje DV 110 kV Brezna -Žabljak na 35 kV naponski nivo.

Realizaciju Projekta su od samog početka pratili određeni problemi. Uzimajući u obzir obim i vrstu radova koje je trebalo realizovati (oko 125 km dalekovoda i oko 90 km pristupnih puteva), kao i status katastarskih podataka (popisni katastar ili privremeni katastar u većini katastarskih opština), problemi su dijelom bili očekivani. Osim kvaliteta katastarskih podataka problem je i sprovođenje postupaka eksproprijacije, Izvođačeve aktivnosti vezane za pristupne puteve, projektovanje, kao i sami način izvođenja radova. Ipak najznačajniji problem je činjenica da se na više lokacija naišlo na nezadovoljstvo lokalnih zajednica, što je često puta rezultiralo i blokadama pri izvođenju radova. Kao primjer navodimo blokadu u Đurđevića Tari, Suvodulu, Bukovici, Breznima, Javorku, Kominima. Suočeni sa takvim problemima morala su se tražiti alternativna rješenja, koja su u najvećem broju slučajeva i nađena, ali su svakako zahtjevala vrijeme i dodatna sredstva za njihovo rješavanje.

Zaključno sa 15.04.2021. godine, završena je 100% izrada projektne dokumentacije i isporuka opreme i izvedeno je oko 85% radova. Obezbjedeći su uslovi za izvođenje radova na 92% stubnih mjesta.

- **Na dionici Čevo – Brezna (54,4 km)** su završeni svi radovi osim dijela elektromontažnih radova - povezivanje na dionicu Lastva - Čevo (Lot 2) što je uslovljeno rješavanjem imovinsko pravnih odnosa sa jednim vlasnikom u okviru Lot – a 2;

- **Na dionici Brezna – Njegovuđa (31,3 km)** su završeni svi temelji i montirani svi stubovi osim na 2 lokacije kod jednog vlasnika na Žabljaku gdje je u toku postupak obezbjeđivanja ulaska u posjed uz asistenciju Uprave za katastar i državnu imovinu – PJ Žabljak. Rješenja o eksproprijaciji su konačna i njihova pravosnažnost je uslovljena odlukom Upravnog suda na tužbu koju je podnio vlasnik. Završeni su i svi elektromontažni radovi osim dionice vezane za navedene 2 lokacije;
- **Na DV 110 kV (7,5 km)** su završeni svi radovi osim izgradnje jednog stubnog mjesta i pripadajućih elektromontažnih radova za sporno jedno stubno mjesto kod jednog vlasnika. Rješenja o eksproprijaciji za stubno mjesto i pristupni put su konačna a vlasnici su izjavili tužbu Upravnom sudu. CGES je, u skladu sa Zakonom, kod Uprave za katastar i državnu imovinu – PJ Žabljak pokrenuo postupak za obezbjeđenje uslova za ulazak u posjed. Uprava je donijela Rješenje o ulasku u posjed na koje je vlasnik dostavio Žalbu Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, međutim po predmetnoj Žalbi Ministarstvo se još nije izjasnilo;
- **Na dionici Njegovuđa - Đ.Tara** izvođenje radova je uslovljeno povezivanjem Žabljaka na TS Brezna međutim isto nije moguće dok ne budu riješeni sporovi sa dva vlasnika (Žabljak i Njegovuđa). Tek nakon rethodno pomenutog povezivanja stvorice se uslovi za nastavak radova na ovoj dionici čiji jedan segment podrazumjeva i demontaža postojećeg DV 110 kV Pljevlja – Žabljak kojim se trenutno električnom energijom snabdijeva Opština Žabljak;
- **Na dionici Đ.Tara - Pljevlja** trenutno nije moguće izvođenje radova na lokacijama Đ.Tara, Javorak i Komini zbog zahtjeva mještana za izmiještanje trase dalekovoda;

Stepen završenosti radova na pojedinim dionicama, u odnosu na obezbjeđene lokacije, je veoma veliki i Izvođač radova Konzorcijum Energoinvest/Energomontaža trenutno nema slobodnih lokacija za izradu temelja, montažu stubova i elektromontažne radove. Ipak, Izvođač ni na jednoj dionici još uvijek nije kompletirao radove shodno Ugovoru. Za tehnički pregled je prijavio dio jedne dionice za koju je Nadzorni organ konstatovao da ima nedostataka i da do otklanjanja istih nije moguće pristupiti angažovanju Komisije za tehnički pregled. Komentari Nadzornog organa su vezani i za izvedenost pristupnih puteva, uzemljenje, mikrolokacije, elektromontažne radove.

U skladu sa prethodno navedenim može se konstatovati da je i u Lot – u 3 problem obezbjeđenja pristupa gradilištu osnovni problem u realizaciji Projekta, kako sa aspekta roka završetka, tako i sa aspekta troškova.

Kritične tačke

Obezbjeđenje pristupa za izvođenje radova: Neophodno je ubrzati sve aktivnosti vezane za sprovođenje postupka eksproprijacije, sprovođenje izvršnih rješenja kao i rješavanje otvorenih pitanja radi stvaranja uslova za rad Izvođača.

Pojedinačni predmeti:

✓ Na dionici od Brezana do Njegovuđe sporne su 2 lokacije (jedan vlasnik – predmet traje od početka 2016. godine) za koje su stubna mjesta u vlasništvu CGES - a. Rješenja o eksproprijaciji za pristupne puteve su konačna i izvršna, ali ne i pravosnažna, jer je vlasnik Upravnom sudu podnio tužbu po kojoj, još uvijek, nije odlučeno. Uprava za katastar i državnu imovinu – PJ Žabljak je, po zahtjevu CGES - a, donijela Rješenje za stupanje u posjed na

osnovu konačnih Rješenja o eksproprijaciji na koje je vlasnik izjavio žalbu. Žalba ne odlaže izvršenje pa se CGES obratio Upravi da donese Rješenje o prinudnom izvršenju Rješenja koja, navodeći kao razlog nepovoljne vremenske prilike nije donijela Rješenje. Ministarstvo finansija i socijalnog staranja je u međuvremenu uvažilo žalbu, nakon čega je Uprava za katastar i državnu imovinu odbila predlog za stupanje u posjed iz formalnih razloga. U toku su aktivnosti na otklanjanju formalnih nedostataka kako bi se postupak za obezbjeđenje uslova za ulazak u posjed nastavio.

✓ Na ovoj dionici je sporna i sječa šume u dijelu jednog raspona u Bukovici (blokirana sječa šume od decembra 2019. godine). Naime, Uprava za šume ne dozvoljava sječu bez obzira što je površina za predmetnu sječu definisana u Aneksu plana sječe koji je Uprava za šume sama izradila. Sječi se protive i mještani zbog bojazni da bi sječa mogla izazvati klizište. Izvođač je informaciju, da navedena šuma nije obilježena za sječu od strane Uprave za šume, dostavio u decembru 2019. godine, iako se na toj lokaciji od oktobra 2018. godine, izvode radovi. CGES je obavio više sastanaka sa predstavicima Uprave za šume i Opštine Šavnik. Dogovoreno je (februar 2020. godine) da Uprava za šume formira Komisiju koja bi sagledala situaciju i da o zaključcima obavijesti CGES. Izvještaj Komisije nikada nije dostavljen CGES-u. CGES je dostavljao više urgencija za obezbjeđenje uslova za sječu šume. Uprava za šume je dostavila Dopis kojim negira da je sječa predviđena Planom i izjašnjava se da nije u mogućnosti da da saglasnost bez prethodne saglasnosti Agencije za zaštitu životne sredine. Nakon prijema prethodno pomenutog Dopisa CGES se u decembru 2020. godine, obratio Upravi za šume sa Zahtjevom za hitan izlazak na lice mjesta radi utvrđivanja činjeničnog stanja. Takođe, pošto nije bilo odgovora na predmetni Zahtjev, CGES se 24.02.2021. godine, obratio Urgencijom na koju do danas nijesmo dobili odgovor. Napominjemo, da ova šuma koju je potrebno posjeći onemogućava stavljanje dalekovoda pod napon.

✓ Na dionici 110 kV dalekovoda Žabljak sporna je 1 lokacija (jedan vlasnik – predmet traje od početka 2018. godine) za koju su Rješenja o eksproprijaciji za stubno mjesto i pristupni put konačna i izvršna ali ne i pravosnažna, jer je vlasnik Upravnom sudu podnio tužbe po kojima još uvijek nije odlučeno. Upravni sud je prvu raspravu zakazao tek nakon dvije godine (19.04.2021. godine) od dana podnošenja tužbe od strane vlasnika zemljišta (Anđelić). Uprava za nekretnine je, po zahtjevu CGES-a, donijela Rješenje za stupanje u posjed na osnovu konačnih Rješenja o eksproprijaciji međutim, vlasnik je Ministarstvu finansija i socijalnog staranja dostavio žalbu po kojoj još uvijek nije odlučeno. CGES se i oko ovog predmeta obraćao Ministarstvu finansija i socijalnog staranja (Dopis broj: 744 od 23.02.202. i Urgencija Broj: 2778 od 25.03.2021. godine);

U skladu sa prethodnim potrebno je preduzimanje neophodnih aktivnosti kako bi se u što kraćem roku sprovela konačna Rješenja o eksproprijaciji zemljišta na lokacijama kod dva vlasnika na Žabljaku i Njegovođi, posebno uvažavajući značaj završetka radova na dionici od Brezana do Žabljaka, kako bi se obezbjedilo napajanje TS Žabljak preko TS u Breznima i time omogućilo izvođenje radova na dijelu dionice Njegovođa - Kosanica.

- **Zahtjevi za izmještanje trase dalekovoda:**

✓ **Vodosnabdijevanje sela Javorak, Pljevlja** – Na lokalitetu se nalazi više vodoizvorišta koja mogu biti ugrožena izvođenjem radova na terenu. Na osnovu instrukcija eksperata iz oblasti hidrogeologije definisano je konačno rješenje koje je predstavljeno mještanima. Mještani su saglasni sa predloženim rješenjem a za njegovu realizaciju je neophodno izraditi

projektne dokumentaciju, sprovesti postupak eksproprijacije i otkup zemljišta u vlasništvu Države i pribaviti građevinsku dozvolu. U toku je izrada projektne dokumentacije, aktivnosti vezane za eksproprijaciju zemljišta u privatnom vlasništvu i otkup zemljišta u vlasništvu Države za stubna mjesta. Takođe, trenutno se sprovode aktivnosti vezano za procjenu vrijednosti zemljišta za pristupne puteve. *Neophodno je što hitnije sprovesti sve aktivnosti kako bi obezbijedili uslovi za izvođenje radova (Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, Uprava za katastar i državnu imovinu, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma).*

✓ **Đurđevića Tara, peticija zainteresovanih mještana (154) za promjenu trase** - Predstavnici CGES - a, mještana i Izvođača su izvršili obilazak terena, pripremljen je predlog novog tehničkog rješenja koje bi, uvažavajući činjenicu da se trasa dalekovoda izmiješta iz sela i da su sva stubna mjesta i pristupni putevi (osim jednog) u vlasništvu Države, omogućila jednostavnije odnosno brže izvođenje radova. Kako je radove na izgradnji dalekovoda u ovom reonu neophodno realizovati i u zoni pod zaštitom UNESCO-a, Ministarstvo održivog razvoja i turizma (sadašnje Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma) je preko Crnogorske nacionalne kompanije za UNESCO pribavio mišljenje kojim je navedeno da obje varijante mogu uticati na izuzetnu univerzalnu vrijednost ovoga područja. U svom mišljenju UNESCO je definisao uslove koje je potrebno ispuniti kako bi se razmatrala alternativna trasa. Nakon dostavljanja mišljenja organizovan je sastanak predstavnika Ministarstva, Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, Crnogorske nacionalne kompanije za UNESCO, obrađivača PPPN za Durmitorsko područje na kojem su predstavnici Ministarstva, između ostalog, informisalo da predložena trasa ulazi u II zonu zaštite NP Durmitor u kojoj nije dozvoljena izgradnja. CGES se zvanično obratio Ministru ekologije, prostornog planiranja i urbanizma nakon čega je Ministar CGES uputio ka Agenciji za zaštitu prirode životne sredine kako bi se kroz Studiju revizije zaštićenog područja NP Durmitor pokušao riješiti ovaj problem. Prema zvaničnoj informaciji koja je CGES – u dostavljena od strane Agencije, revizija Studije se može realizovati tek nakon usvajanja Budžeta Države Crne Gore. *Neophodno je da se, u koordinaciji sa nadležnim institucijama ubrza rješavanje ovog pitanja.*

✓ **Komini, ulaz u TS Pljevlja 2** - Zainteresovani mještani zahtjevaju promjenu trase dalekovoda, koja na ulazu u TS Pljevlja 2 prolazi između stambenih objekata. Uvažavajući novonastale okolnosti (eksproprijaciju značajne površine zemljišta i objekata koje je realizovala EPCG) definisan je predlog alternativne trase koja bi trebalo da ima manje problema (značajno manja dužina trase u privatnom vlasništvu kao i manji broj vlasnika i objekata u trasi). Alternativna trasa je usaglašena i u toku su aktivnosti vezane za izradu projektne dokumentacije i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa. Neophodno je da se, u koordinaciji sa nadležnim institucijama ubrza rješavanje ovog pitanja.

✓ **Njegovuđa** - Zbog blizine dalekovoda stambenim objektima zainteresovani vlasnici objekata traže promjenu trase dalekovoda. U toku su aktivnosti kako bi se vlasnicima na odgovarajući način nadoknadila šteta.

Usled problema koji se tiču imovinsko pravnih odnosa, odnosno obezbjeđenja pristupa gradilištu, došlo je do nezadovoljstva Izvođača (konzorcijum Energoinvest-Energomontaža), koje je rezultiralo podnošenjem zahtjeva za dodatnim troškovima. U prethodnom periodu

Izvođač je dostavljao više najava zahtjeva za dodatnim troškovima (Notice to Claim) kao i dva Zahtjeva za dodatnim troškovima (Claim). U cilju adekvatnog vođenja postupka CGES je pored Konsultanta/Inženjera angažovao i eksternog FIDIC konsultanta koji je, zajedno sa predstavnicima CGES Jedinice za implementaciju projekta (PIU), bio uključen u ovaj postupak.

Prvi Claim je vezan za nezadovoljstvo Odlukom Konsultanta/Inženjera za Varijacije 1 i 2 kojim su Izvođaču priznati direktni troškovi kao i indirektni troškovi u iznosu od 15% direktnih troškova (ukupno oko 640 k€). Izvođač je po ovom osnovu potraživao i oko 7 mil. € troškova za produženje Ugovora. Claim je okončan Odlukom Komisije za rješavanje sporova (DAB) kojom je potvrđena Odluka Konsultanta/Inženjera (priznati direktni i indirektni troškovi u iznosu od 640 k€) i sa Izvođačem je sklopljen Amandman Ugovora koji to potvrđuje.

Drugi Claim je vezan za plaćanje indirektnih troškova usljed kašnjenja Investitora sa obezbjeđenjem pristupa svim lokacijama, obustavu radova na pojedinačnim lokacijama, težinu stubova i sječu šume u vlasništvu Države. Prema Odluci Konsultanta/Inženjera Izvođač, po navedenim osnovama, zaključno sa 31.12.2019. godine, je imao pravo samo na troškove obustave radova u iznosu od 66.349,98 €. U ovom postupku pred DAB – om (Dispute 2. - Postupak br. 2) Izvođačev zahtjev za plaćanje troškova zaključno sa 31.01.2021. godine, iznosi 15.228.403,50 €. Nakon sprovedenog postupka DAB je donio Odluku po kojoj CGES treba da plati Izvođaču dodatne troškove zbog kašnjenja Investitora sa obezbjeđenjem pristupa svim lokacijama u iznosu od 2.828.111,81 € i 66.349,98 € zbog obustave radova na pojedinačnim lokacijama. Dio Claim – a koji se odnosi na veću težinu stubova i sječu šume je odbačen kao neosnovan.

CGES je nakon prijema Odluke u drugom sporu iskazao svoje nezadovoljstvo sa istom, i u skladu sa Ugovorom i FIDIC – om 09.03.2021. godine, DAB – u poslao Izjavu o nezadovoljstvu (Notice of dissatisfaction). Takođe i Izvođač je iskazao nezadovoljstvo sa prethodno pomenutom Odlukom.

Trenutno se zajedno sa konsultantima sagledava trenutna pozicija CGES – a u ovom Ugovoru i priprema Izvještaj/Analiza sa jasnim preporukama i smjernicama o daljem postupanju, ne samo u ovom sporu sa Izvođačem, nego u dijelu budućeg nastavka realizacije Ugovora. U cilju sagledavanja alternativa za nastavak Ugovora sa Izvođačem, CGES je angažovao i advokatsku kancelariju, koja je nakon završetka svog zadatka dostavila finalni Izvještaj/Mišljenje. Obzirom da se radi o izuzetno kompleksnim problemima koji su rezultirali sporovima pred DAB – om jedna od mogućih opcija jeste i pokretanje arbitražnog postupka, konkretno vezano za Odluku u Postupku br. 2

ZAKLJUČAK

Zahvaljujući završetku radova u LOT – u 1, kao i na osnovu povezivanja TS Lastva preko dalekovoda 2 X 400 kV Lastva – Čevo na 400 kV mrežu CGES je ispunio Ugovorom o koordinaciji Projekta definisane obaveze i na taj način je omogućeno da 28.12.2019. godine, zvanično otpočne komercijalna upotreba podmorske interkonekcije između Crne Gore i Italije. Početak komercijalne upotrebe podmorske interkonekcije je uticao na dobar poslovni rezultat CGES – a, kako u 2020. godini, (ostvaren najbolji poslovni rezultat od osnivanja CGES – a 2009. godine), tako i u I kvartalu 2021. godine.

Zaključno sa 15.04.2021. godine u okviru Projekta CGES je realizovao:

1. **LOT – 1** – Izgrađena 400/11035 kV TS Lastva;

2. LOT 2

- Izgrađen 2X400 kV DV (dvosistemska) Lastva – Čevo (35,5 km, 113 stubova);
- Izgrađen 1X400 kV DV (jednosistemska) Lastva – Čevo (35,5 km, 113 stubova, 3 nje su podignuta zbog neriješenog IPO);

3. LOT – 3

- Izgrađen 1X400 kV DV (Jednosistemska) Čevo - Brezna (54,4 km, 188 stubova);
- Izgrađen 400 kV + 110 kV DV Brezna – Njegovuđa – Đ. Tara - Kosanica (41,3 km, 147 stubova, 20 + 11 stubova nije podignuto zbog izmještanja u Đ. Tari);
- Izgrađen 110 kV DV Njegovuđa – Žabljak (7,5 km, 40 stubnih mjesta, 1 stubno mjesto nije podignuto zbog neriješenog IPO);
- Izgrađen 400 kV DV Kosanica – Pljevlja (20,4 km, 71 stubno mjesto, 9 + 9 stubova nije podignuto zbog izmještanja u Javorku I Kominima);

Što se tiče dalekovoda čija je ukupna dužina više od 190 km, od projektima predviđenih 680 stubova preostalo je da se podigne 55 i to prvenstveno nije realizovano zbog neriješenih imovinsko pravnih odnosa i blokada radova od strane mještana.

Na osnovu navedenog mora se istaći da je višegodišnje neuspješno rješavanje imovinsko pravnih odnosa dovelo do probijanja rokova u realizaciji LOT-a II. Tehničko rješenje koje je primjenjeno u cilju ispunjenja ugovornih obaveza prema Terni je privremeno, tako da je za punu pouzdanost podmorske interkonekcije potrebno maksimalan fokus staviti na završetak drugog dalekovoda 1x400 kV Lastva-Čevo. U tom smislu u što kraćem roku treba riješiti i preostali problem IPO kod ovog vlasnika.

Problem sa rješavanjem imovinsko pravnih odnosa je usporio i doveo u pitanje realizaciju LOT –a 3 u rokovim kako je planirano. Osim pojedinačnih predmeta (dva vlasnika, Žabljak I Njegovuđa) evidentni su i problemi koji su eskalirali zahtjevima mještana za izmještanjima trase u reonu Đurđevića Tare, Javorka i Komina. U cilju završetka LOT-a 3 potrebno je hitno angažovanje svih relevantnih subjekata (Ministarstva finansija i socijalnog staranja, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, Uprave za katastar i državnu imovinu, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine, Policije, opštinskih sudova ...) kako bi se u što kraćem roku stvorili uslovi za završetak LOT-a 3 u što je moguće kraćem roku. Na ovaj način će se izbjeći dodatno plaćanje CGES – a prema Izvođaču koje je prouzrokovano neispunjavanjem Ugovorom definisanih obaveza, a koje se odnose na obezbjeđivanje pristupa gradilištu i omogućavanja svih uslova za nesmetano izvođenje radova.

Na kraju se može zaključiti, da je za nesmetanu realizaciju ovog Projekta, koji je stavljen na sami vrh liste prioriternih infrastrukturnih projekata u Crnoj Gori, potrebna maksimalna međuresorna saradnja na nivou Vlade Crne Gore kao i podrška svih institucija koje su uključene u rješavanje svih spornih pitanja.